

**МАРАТ ОСПАНОВ АТЫНДАҒЫ БҚМУ ПРОФЕССОРЛЫҚ-ОҚЫТУШЫЛАР
ҚҰРАМЫ АРАСЫНДА СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚҚА ҚАРСЫ ШАРАЛАРДЫ
ДАМУ****Е.Ш. ШАЙХИМОВ, А.Р. КАШКИНБАЕВА, Л.М. ЖАМАЛИЕВА**

Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Кашкинбаева А.Р. – <https://orcid.org/0000-0001-7173-0770>; SPIN 3544-3472Жамалиева Л.М. - <https://orcid.org/0000-0003-3625-3651>; SPIN 5887-4690Citation/
библиографиялық сілтеме/
библиографиялық ссылақ:

Shaikhimov YeSh, Kashkinbayeva AR, Zhamaliyeva LM. Development of anti-corruption measures among the teaching staff of West Kazakhstan Marat Ospanov Medical University. West Kazakhstan Medical Journal. 2020;62(3):202-205.

Шайхимов ЕШ, Кашкинбаева АР, Жамалиева ЛМ. Марат Оспанов атындағы БҚМУ профессорлық-оқытушылар құрамы арасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды дамыту. West Kazakhstan Medical Journal. 2020;62(3):202-205.

Шайхимов ЕШ, Кашкинбаева АР, Жамалиева ЛМ. Развитие мер по противодействию коррупции среди ППС ЗКМУ имени Марата Оспанова. West Kazakhstan Medical Journal. 2020;62(3):202-205.

Development of anti-corruption measures among the teaching staff of West Kazakhstan Marat Ospanov Medical University Ye.Sh. Shaikhimov, A.R. Kashkinbayeva, L.M. Zhamaliyeva
West Kazakhstan Marat Ospanov Medical University, Aktobe, Kazakhstan

The new political course of our state raises corruption to the rank of a direct threat to national security and aims the state and society to join efforts in the fight against this negative phenomenon.

Therefore, the eradication of corruption is possible only if there is a mature public culture of integrity, which requires large-scale education, the creation of an atmosphere of trust in society, and the establishment of respect for the spirit and letter of the law. Thus, only education bodies free from corruption are able to effectively carry out their activities, provide high-quality and timely educational services, take measures to protect the rights of the teaching staff of the university, students, the interests of society and the state.

Keywords: education, higher education, corruption, corruption risks, anti-corruption**Марат Оспанов атындағы БҚМУ профессорлық-оқытушылар құрамы арасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды дамыту**Е.Ш. Шайхимов, А.Р. Кашкинбаева, Л.М. Жамалиева
Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университеті, Ақтөбе, Қазақстан

Біздің мемлекетіміздің жаңа саяси бағыты – сыбайлас жемқорлықты ұлттық қауіпсіздікке тікелей қауіп-қатер қатарына қояды және мемлекет пен қоғамды осы келенсіз құбылыспен күресте күш-жігерді біріктіруге бағыттайды.

Сондықтан сыбайлас жемқорлықты жою ауқымды ағартуды, қоғамда сенім кеңістігін құруды, заң рухы мен әрпін құрметтеуді бекітуді талап ететін парасаттылықтың жетілген қоғамдық мәдениеті бар кезде ғана мүмкін болады. Осылайша, сыбайлас жемқорлықтан ада білім беру органдары ғана өз қызметін тиімді жүзеге асыруға, білім беру қызметтерін сапалы және уақтылы көрсетуге, ЖОО-ның профессорлық-оқытушылық құрамының, студенттердің құқықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қорғау жөнінде шаралар қабылдауға қабілетті.

Негізгі сөздер: білім, жоғары білім, сыбайлас жемқорлық, сыбайлас жемқорлық тәуекелдері, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл.**Развитие мер по противодействию коррупции среди ППС ЗКМУ имени Марата Оспанова**Е.Ш. Шайхимов, А.Р. Кашкинбаева, Л.М. Жамалиева
Западно-Казахстанский медицинский университет имени Марата Оспанова, Ақтөбе, Казахстан

Новый политический курс нашего государства возводит коррупцию в ранг прямой угрозы национальной безопасности и нацеливает государство и общество, на объединение усилий в борьбе с этим негативным явлением.

Поэтому искоренение коррупции возможно только при наличии зрелой общественной культуры добропорядочности, что требует масштабного

Шайхимов Е.Ш.
e-mail: shaikhimov@mail.ruReceived/
Келіп түсті/
Поступила:
21.02.2020.Accepted/
Басылымға қабылданды/
Принята к публикации:
16.09.2020.ISSN 2707-6180 (Print)
© 2020 The Authors
Published by West Kazakhstan Marat Ospanov
Medical University

просвещения, создания атмосферы доверия в обществе, утверждения уважения к духу и букве закона. Таким образом, только свободные от коррупции органы образования, способны эффективно осуществлять свою деятельность, качественно и своевременно оказывать образовательные услуги, принимать меры по защите прав профессорско-преподавательского состава вуза, студентов, интересов общества и государства.

Ключевые слова: образование, высшее образование, коррупция, коррупционные риски, противодействие коррупции

Біздің мемлекетіміздің жаңа саяси бағыты – сыбайлас жемқорлықты ұлттық қауіпсіздікке тікелей қауіп-қатер қатарына қояды және мемлекет пен қоғамды осы келеңсіз құбылыспен күресте күш-жігерді біріктіруге бағыттайды. Қазақстанның осы маңызды мәселе бойынша қағидаттық ұстанымын білдіретін еліміздің басты стратегиялық құжаты, мемлекеттің алдағы жылдардағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының негізі болып табылады. Сыбайлас жемқорлық мемлекеттік басқарудың тиімділігін, елдің инвестициялық тартымдылығын төмендететіні, әлеуметтік-экономикалық қарыштап дамуды тежейтіні баршаға мәлім [1, 2].

Құқық бұзушылықтарды жасау себептері мен жағдайларын жоюға деген Қазақстан Республикасы басшылығының қызығушылығы, ведомстволық мүдделерден арылуға және қоғамның қажеттіліктеріне барынша сәйкес келетін проблемалық мәселелердің шешімдерін дәл анықтауға мүмкіндік береді. Халықаралық сарапшылар, сыбайлас жемқорлық тәуекелділігін талдауды, сыбайлас жемқорлықпен күрестің тиімді, алдын алу тетігі ретінде мойындайды [3].

2018 жылы Трансперенси Интернешнл Қазақстанға жемқорлық деңгейі бойынша 180 елдің тізімінде 124 орынды берді [5].

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет саласындағы халықаралық ынтымақтастықты белсенді жүзеге асыру саласында, жоғарыда айтылған құндылықтар негізінде, Агенттік құрылым құрылып, оған ең сәтті қолданыста жүрген сыбайлас жемқорлыққа қарсы шетелдік ұжымдардың үлгісі алынды. Соның арқасында, тек алдын алу, тәрбиелеу және қылмыстық-құқықтық шаралардың ұтымды үйлесуі ғана, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте, шешуші бетбұрыс жасауға мүмкіндік береді.

Сыбайлас жемқорлық Агенттігі қауіп факторларының түрлерін анықтай отырып, сыбайлас жемқорлықтың қауіп факторларының құқықтық актілерге не жататындығын көрсетті. Оған:

- белсенді сыбайлас жемқорлық;
- пара беру;
- пассивті сыбайлас жемқорлық;
- пара алу;
- ықпал ету саудасы;
- қателіктер;
- өкілеттіктен немесе қызметтік өкілеттіктен асып кету;
- мүдделер қақтығысы;

- заңсыз баю;
- қаражатты және / немесе мүлікті мақсатсыз пайдалану;
- қоғамдық меншікті және / немесе қаражатты заңсыз пайдалану;
- сыртқы факторлардың қаражатын алдау;
- орынсыз әсерді жүзеге асыру;
- сыйлықтардың құқықтық режимін сақтамау;
- жарнаманы шектеудің құқықтық режимін сақтамау;
- мемлекеттік қызмет аясында үйлесімсіздік құқықтық режимін бұзу;
- мемлекеттік қызметтегі иерархиядағы шектеулердің құқықтық режимін бұзу;
- тұтастық оқиғаларына төзбеушілік ережелерін бұзу;
- этикалық және деонтологиялық нормаларды сақтамау;
- қабылдау және жылжыту ережелерін бұзу;
- қол жетімділігі шектеулі ақпараттың ағуы;
- қылмыстық жолмен алынған ақшаны жылыстату;
- салық төлеуден жалтару;
- алаяқтық;
- қызметтік жалғандық.

Қылмыстық кодексте, әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексте және т.б. сәйкес бұзушылықтардың басқа түрлері де көрсетілуі керек [6].

Тілдің жетіспеушілігімен және келесі бағыттардағы сыбайлас жемқорлықтың алдын алу тетіктерінің болмауымен байланысты әдеттегі болуы мүмкін қауіп факторлары:

- тілдік тұжырымдар;
- заңнамалық үйлесімділік;
- ақпараттың ашықтығы мен қол жетімділігі;
- тұлғалардың құқықтары мен міндеттерін жүзеге асыру;
- мемлекеттік органдардың өкілеттіктерін жүзеге асыру;
- бақылау тетіктері;
- жауапкершілік және санкциялар.

Сондықтан, Мемлекет басшысының 2019 жылғы 13 маусымдағы №12 Жарлығына сәйкес Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл ұлттық бюросы Қазақстан Республикасының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы Агенттігі болып қайта құрылды. Ол қазір сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте ерекше кешенді, құрамға ие, тәуелсіз құқық қорғау органы болып табылады [4].

Осы негіздер бойынша, Агенттіктің миссиясы мына алқалық тұрғыда тұжырымдалған: бұл Қазақстан азаматтары мен мемлекеттік институттарын әділеттілік, адалдық, сенім негізінде сыбайлас жемқорлықты Қазақстан халқының әл-ауқаты үшін жою арқылы қорғайтын ашық, кәсіби және тиімді құқық қорғау органы болуы керек.

Әрине, қазіргі жағдайда кез-келген университет табысқа тек, жаңадан құрылған «Саналы ұрпақ» жобалық кеңсесінің, академиялық адалдық лигасының нақты және тиімді қолдауымен, мектептерде және университеттерде сыбайлас жемқорлықтан бас тартуды қалыптастыру бойынша жұмыс жүргізіліп жатқан кезде ғана жете алады [6].

Transparency Kazakhstan агенттігімен бірлесу арқылы бүкіл елде сыбайлас жемқорлыққа қарсы мектептер ашты. Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы, жоғары оқу орындарының студенттері үшін тұңғыш рет жазғы тұтастық мектептерде оқытулар өткізуде. Оның мақсаты жастар ортасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлық моделін қалыптастыру және жаңа формациядағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы қозғалыстың жас өкілдерін дайындап оқыту болып табылады.

Бұл жұмыстың мақсаты Марат Оспанов атындағы Батыс Қазақстан медицина университетінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманың талаптарын сақтауды, сыбайлас жемқорлық көріністерінің алдын алуға, жолын кесуге және шектеуге бағытталған, практикалық шараларды ұйымдастыру мен жүзеге асыру болып табылады. Әдетте, сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, оның салдарымен күрестен гөрі әлдеқайда тиімді. Сондықтан сыбайлас жемқорлықтың алғышарттарын, оның себептері мен жағдайларын жою және оның деңгейін төмендету бойынша кешенді шаралар қабылдау арқылы алдын алуға ерекше назар аудару қажет.

Марат Оспанов атындағы БҚМУ Үздіксіз біліктілікті дамыту орталығында профессорлық-оқытушылық құрамының құқықтық санасын арттыру мақсатында, 2019 жылдың қазан айынан бастап аптасына 2 рет, 3 сағаттық сыбайлас жемқорлыққа қарсы курстар ұйымдастырылды.

Сабақтарда сыбайлас жемқорлыққа ықпал ететін негізгі факторларға:

- академиялық адалдықты сақтау ережелері;
- сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық түрлері;
- университеттердің академиялық ерекшелігінен туындайтын сыбайлас жемқорлық картасы. Нақтырақ айтсақ:
  - университетке үміткерлерді қабылдау;
  - бос стипендиялар мен ғылыми зерттеу гранттарын бөлу;
  - жатақханадағы орындарды бөлу;
  - академиялық құжаттарды бұрмалау және академиялық жалғандық үшін жауапкершілікті негіздеу;
  - студенттердің оқу үлгеріміне бақылау жасау;
  - «Таза сессия» процедурасының бұзылуы сияқты мәселелер жатады.

Бүгінгі таңда, университетіміздің оқытушылар құрамының 80 пайыздайы оқудан өтті. Біз университеттің барлық оқытушылары толық ақпараттанғанша оқытуды жалғастырамыз. Тренингтің негізінде барлық оқытушылар, студенттердің плагиаттық жұмысын, сөз байласуын, алаяқтығын, жалғандықтарын тексеріп, тиісті бағдарламалықтығымен қамтамасыздандырып және университеттің уәкілетті лауазымды тұлғалары растаған, басқа да сенімді әдістер арқылы тексерілетіндігі туралы, ақпарат беруді қамтамасыз етуі керек. Плагиат, курстық жұмыстарды (жобаларды) сатып алу және сату, қорытынды емтихандардың қарапайым ережелерін бұзу қалыптан тыс болып саналады және білім беру процесіне қатысушыларға қарсы ауыр бұзушылық ретінде қабылданады. Сонымен қатар, басқа адамдардың материалдарын пайдалануға да, студенттің ағымдық немесе қорытынды жұмысын бағалау процедурасын бұзуға да жол берілмейді.

Оқыту барысында академиялық тұтастықты бұзғаны үшін жауапкершілікке назар аударылады, оған студенттер, оқытушылар мен ЗКМУ қызметкерлері жауап береді. Университет басшылығы мен профессорлық-оқытушылық құрамы академиялық адалдықтың көріністерін анықтауға, алдын алуға және тәртіпке тартуға жауапты.

Сонымен, академиялық адалдық – бұл білім беру қызметтерінің сапасына байланысты болатын сенімділікті бұзу. Оқу тәртібін бұзудың кез келген жағдайы объективтілік, дәйектілік, әділеттілік, уақтылы шешу және қосымша тергеу принциптері негізінде қаралатын болады. Тренингке қатысушылар академиялық адалдық қағидаттарын бұзғаны үшін моральдық жауаптылыққа ие екенін ұмытпауы керек.

Оқу тәртібін бұзу жағдайлары жеке-жеке қаралады, нәтижесінде студент жұмыс нәтижелерін, бақылау шараларын орындау үшін қанағаттанарлықсыз рейтингті жою арқылы жазалануы мүмкін, оған ескерту, сөгіс, ал Кодекстің өрескел немесе жүйелі түрде бұзылған жағдайда университеттен шығарылуы мүмкін. Сондай-ақ, оқу барысында парақорлық, алаяқтық, студенттің бағаланған жұмысын орындау кезінде мәліметтерді бұрмалау, семестрлік жұмыс, магистрлік диссертацияны сату, университет оқытушысы / қызметкері тәртіптік жазаға тартылады [7].

Қорытындылай келе, сыбайлас жемқорлықты жою тек қана білімді қоғамға деген сенім атмосферасын құруды және заңның рухы мен затына құрметпен қарауды талап ететін, жетілдірілген қоғамдық тұтастық мәдениеті болған жағдайда ғана мүмкін екендігіне назар аударғымыз келеді. Осылайша, сыбайлас жемқорлықтан арылған оқу орындары ғана, өз қызметін тиімді жүзеге асыра алады, сапалы және уақтылы білім беру қызметін көрсете алады, университет профессорлық-оқытушылық құрамының, студенттердің құқықтарын, қоғам мен мемлекеттің мүдделерін қорғау үшін шаралар қолдана алады.

Список литературы:

1. О противодействии коррупции. Закон РК от 18.11.2015г.
O protivodeistvii korrupcii. Zakon RK ot 18.11.2015g. (In Russian)
2. О государственной службе. Закон РК от 23.11.2015г.
O gosudarstvennoi slujbe. Zakon RK ot 23.11.2015g. (In Russian)
3. Закон о правовых актах. Закон РК от 06.04.2016 г., № 480- VЗРК
Zakon o pravovih aktah. Zakon RK ot 06.04.2016 g., № 480_ VZRK (In Russian)
4. Указ Президента РК по делам государственной службы и Агентства РК по противодействию коррупции. 22.07.2019г., №74
Ukaz Prezidenta RK po delam gosudarstvennoi slujbi i Agentstva RK po protivodeistviyu korrupcii. 22.07.2019g., №74 (In Russian)
5. Коррупция в Казахстане – Материал из Википедии — свободной энциклопедии;
Korrupciya v Kazahstane – Material iz Vikipedii — svobodnoi enciklopedii; (In Russian)
6. «Қазақстан Республикасының Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі (АНТИКОР)», (Астана, 2019); «Қазақстан Respublikasinin Sibailas jemqorliqqa qarsi is-qimil agenttigi _ ANTIKOR» _ Astana_ 2019,; (In Kazakh)
7. 2015-2025 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегиясы.
8. 2015-2025 jildarga arналған Qazaqstan Respublikasinin sibailas jemqorliqqa qarsi strategiyasi. (In Kazakh)